

Norges vassdrags- og energidirektorat
Sendt elektronisk til
uttalelse@nve.no

deres ref: 201836351

vår ref: 37-24

Oslo, 16.8.2024

Høringsinnspill – Konesjonssøknad Sarp 2

Vi viser til høring av Hafslund Produksjon AS og Sarpsborg Limited sin søknad om konsesjon til bygging av Sarp 2 kraftverk i Sarpsborg kommune. Det er i dag tre konsesjonsløse kraftverk i Sarpsfossen; Sarp, Hafslund og Borregaard, og disse har en samlet slukeevne på ca. 945 m³/s. Utbygging av Sarp 2 kraftverk vil innebære at den totale slukeevnen kan økes med ca. 450 m³/s. Det planlagte kraftverket vil benytte eksisterende inntaksdam i Sarpsfossen, og kraftstasjonen er planlagt plassert i fjell, øst for eksisterende Sarp kraftverk. Det vil bli etablert avløpstunnel i fjell på østsiden av Glomma med utløp ved Storhaug, omtrent en kilometer nedstrøms dammen. Kraftverket vil få en fallhøyde som er to til tre meter høyere enn de øvrige aggregatene i Sarpsfossen og vil kunne øke kraftproduksjonen i fossen med om lag 180 GWh/år.

Norske Lakseelver er en landsomfattende organisasjon for forvaltningslag i vassdrag med laks, sjøørret og sjørøye. Vi har i dag 127 medlemslag, inkludert Glomma og Aagårdselva (Nedre Glomma og omland fiskeadministrasjon, NGOFA). Vi støtter NGOFA sin uttalelse i saken, og ber om at de får en medvirkende rolle i prosessen videre. Norske Lakseelvers innspill er all hovedsak rettet mot tiltakets betydning for anadrom laksefisk i vassdraget, og vi har følgende kommentarer til konsesjonssøknaden:

Sammendrag:

- Samlet belastning og påvirkning fra 3 og etter hvert 4 kraftverk må ses i sammenheng. For å forbedre miljøforholdene for anadrom laksefisk i vassdraget bør kraftverkene Sarp, Hafslund og Borregaard kalles inn til konsesjonsbehandling
- Minstevannføring i Aagårdselva vinterstid foreslås økt fra dagens 1 m³/s til 5 m³/s
- Økt minstevannføring i Aagårdselva bør suppleres med fysiske habitattiltak der det kan gi en positiv effekt på produksjon av laksefisk.
- Behovet for fysiske habitattiltak nedstrøms Sarpsfossen må kartlegges og utføres som et avbøtende tiltak
- Det må etableres varegrind eller liknende installasjon som forhindrer fisk å passere gjennom kraftverksturbinene ved inntakspunktet. Alternativt bør det stilles funksjonskrav om en mer fiskevennlig turbintype
- Kraftverkets utløpstunnel må fysisk sperres med rist for å forhindre at fisk vandrer inn i tunnelen
- Det bør installeres en eller flere fisketellere i vassdragsavsnittet for å få bedre oversikt over gytebestanden av laks
- Fiskeplasser som blir forringet eller går tapt som følge av nytt kraftverk, må kompenseres
- Nye konsesjonsvilkår må være entydige og formulert på en slik måte at de enkelt kan

kontrolleres av tilsynsmyndigheten, rettighetshavere og av allmennheten

Atlantisk laks

Den Atlantiske laksen har siden 2021 vært oppført på rødlista for truede arter, og i Norge er innsiget av laks mer enn halvert siden 1980-tallet. I 2023 ble villaksen også tatt inn på den globale rødlista som «nær truet,» og årsaken er at bestandene på verdensbasis har gått ned med 23 % i perioden mellom 2006 og 2020.

I juni 2024 ble 33 lakseelver stengt på grunn av et svært dårlig innsig av storlaks og mellomlaks. Dette kommer i tillegg til de om lag 180 lakseelvene som allerede er stengt på grunn av et manglende høstbart overskudd. Glomma med Aagårdselva ble omfattet av årets stengning, og det ble derfor ikke åpnet for laksefiske i 2024. Dette er et tydelig signal om at bestandssituasjonen for villaks er alvorlig, og at alle mulige tiltak må settes i gang for å forbedre situasjonen. Status for laksen i Glomma og Aagårdselva er vurdert til å være *dårlig* på grunn av lav gytebestandsmåloppnåelse og lite høstbart overskudd. Bestanden har også *moderat* genetisk integritet, vurdert etter kvalitetsnormen¹. Vi må minne om at formålet med kvalitetsnormen er å bidra til at villlevende bestander av atlantisk laks *ivaretas og gjenoppbygges* til en størrelse og sammensetning som sikrer mangfold innenfor arten og utnytter laksens produksjons- og høstingsmuligheter. Målet i normen er at minimum *god kvalitet* for den enkelte villaksbestand *opprettholdes* eller *nås* snarest mulig. Kvalitetsnormen er retningsgivende for myndighetenes forvaltning av våre villaksbestander, så vi anmoder derfor om at vassdragsmyndigheten benytter det handlingsrommet som gjelder i denne konsesjonssaken, for å forbedre bestandssituasjonen for villaks i Glomma og Aagårdselva.

Vannforvaltningsplanene

I vassdragsavsnittet Glomma fra Sarpsfossen til samløp Visterflo er miljøtilstanden vurdert å være svært dårlig. Vannforekomsten er blant annet sterkt påvirket av industri og forurensning, mens vannkraft er registrert med middels stor påvirkningsgrad². Norske Lakseelver mener at kunnskapsgrunnlaget i Vann-nett ikke er tilstrekkelig oppdatert når det gjelder laksefisk som kvalitetselement, da tilstanden for laks i vannforekomsten er vurdert til å være i «god tilstand» vurdert etter kvalitetsnormen. Her må vi presisere at Vitenskapelig råd for lakseforvaltning har vurdert bestandstilstanden for laks i Glomma som «dårlig,» jf. lakseregisteret. Miljøtiltak i forbindelse med et nytt kraftverk, samt konsesjonsbehandling av de eksisterende kraftverkene i Sarpsfossen bør derfor inngå som en del av tiltakspakken for at denne vannforekomsten skal nå fastsatte miljømål om god økologisk tilstand innen 2033.

Vannkraftpåvirkning i Sarpsfossen

En vesentlig utfordring rundt vannkraftpåvirkningen i Sarpsfossen er de tre eksisterende, konsesjonsløse kraftverkene Sarp, Hafslund og Borregaard. Norske Lakseelver mener at det er viktig å få på plass mer likelydende miljøkrav for disse kraftverkene, og dersom det ikke gjøres, vil det trolig svekke effekten av de mer moderne miljøkravene vi forventer vil bli stilt til et nytt kraftverk i Sarpsfossen. Vår klare formening er at de konsesjonsløse kraftverkene i Sarpsfossen bør kalles inn til konsesjonsbehandling, og vi viser her til brev med krav om innkalling til konsesjonsbehandling fra Nedre Glomma og Omegn Fiskeadministrasjon, Norges jeger- og fiskerforbund og Norske Lakseelver med flere, datert 15.4.2024. Vi påpekte her at samlet belastning og påvirkning fra 3, og etter hvert 4, kraftverk er det vesentlige, og et premiss for å betegne en aktivitet som miljøforsvarlig at prinsippet om mønsterpraksis følges, og at kraftverkene benytter de beste tilgjengelige driftsmetoder og teknikker (BAT). Det bør også være en forutsetning at både nye og eksisterende vannkraftverk etableres og driftes i tråd med både EUs vanndirektiv og EUs taksonomi for bærekraftig økonomisk aktivitet.

¹ <https://lakseregisteret.statsforvalteren.no/visElv.aspx?id=002.Z>

² <https://vann-nett.no/portal/#/waterbody/002-3549-R>

Vandringsveier for fisk

Det bør etableres en sikker toveis fiskepassasje forbi Sarpsfossen, slik at areal oppstrøms kan benyttes som gyte- og oppvekstareal for laksefisk. Disse områdene er i dag tilgjengelige via Aagårdselva og Sølvsstudammen, men det er lite kunnskap om hvor mye fisk som passerer dammen.

Ved inntaksområdet oppstrøms Sarpsfossen vil utbyggingen av nytt kraftverk utgjøre en ekstra tilleggsbelastning i et allerede påvirket vassdragsavsnitt. Norske Lakseelver mener at det må settes vilkår om varegrind eller annen en annen installasjon som forhindrer fisk i å passere gjennom kraftverksturbinene. Dersom dette blir uforholdsmessig kostnadskrevenende eller teknisk utfordrende, ber vi NVE om å se på mulighetene for å stille funksjonskrav til turbintype, og vi viser til at mer fiskevennlige vannkraftturbiner er testet ut i USA med svært positive resultater³.

Ved kraftverkets utløpstunnel må det etableres en fysisk sperre/rist for å forhindre at fisk vandrer inn i tunnelen.

Vannføring

Det er viktig å opprettholde tilstrekkelig minstevannføring på strekket mellom Sarpsfossen og Storhaug. Denne bør være på minst 200 m³/s, jf. KU/fagrapport fiske og ferskvannsbiologi. Endringer i kraftproduksjon og vannføring må skje med myke overganger, og det er særlig nedtappingshastighet bør spesifiseres konkret i konsesjonsvilkårene. Effektkjøring må unngås, og det må etableres gode løsninger for å forhindre raske vannstandsendringer med påfølgende tørrlegging av gyte- og oppvekstareal nedstrøms Sarpsfossen ved driftsstans.

Det er viktige gyte- og oppvekstområder for laksefisk nedstrøms Sarpsfossen, samt flere populære fiskeplasser. Vi mener at det som et avbøtende tiltak må behovet for biotopforbedrende tiltak kartlegges, og eventuelle tiltak bekostes av regulant. Fiskeplasser som blir berørt og forringet må kompenseres på tilstrekkelig god måte.

Aagårdselva

Norske Lakseelver støtter forslaget om økt minstevannføring vinterstid i Aagårdselva, og vi mener at minstevannføringen bør økes fra dagens 1 m³/s til 5 m³/s. Lav vintervannføring er vurdert som den klart største flaskehalsen for smoltproduksjon i elva, og utredninger og hydraulisk modellering indikerer at det vil være betydelig positiv effekt å øke minstevannføringen vinterstid til opp mot 5 m³/s. Vi ber også om et vannføringsregime resten av året som etterlikner en naturlig vannføringsdynamikk. Statisk vannføring over lengre tid bør unngås.

Nedre Glomma og omegn fiskeadministrasjon (NGOFA) har gjort en rekke fysiske habitattiltak i Aagårdselva, og vi mener at behovet for nye fysiske habitattiltak, sett i sammenheng med økt minstevannføring, bør kartlegges. Tidligere biotopiltak utført av NGOFA må vedlikeholdes ved behov, og kostnader knyttet til dette dekkes av regulant som et avbøtende tiltak.

Årets laksesesong, med flere stengte elver over hele landet, har avdekket et større behov for mer nøyaktig overvåkning av elvas bestand av laks. Vi oppfordrer derfor til at regulant må bekoste installering og drift av en fisketeller et eller flere egnede steder i vassdraget, f.eks. ved Sølvsstudammen. Det vil gi en bedre oversikt over elvas gytebestand av laks, samt kvantifisere hvor mye fisk som benytter områdene oppstrøms Sølvsstudammen til gyte- og oppvekstareal.

Avslutningsvis vil Norske Lakseelver påpeke viktigheten av entydige konsesjonsvilkår, formulert på en slik måte at de enkelt kan kontrolleres av både tilsynsmyndigheten, rettighetshaverne og av allmennheten. Upresise bestemmelser om vannføring, som for eksempel «myke overganger,» må unngås og heller erstattes av entydige vilkår som forhindrer typisk effektkjøring.

³ <https://www.natelenenergy.com/>

Med vennlig hilsen

Handwritten signature of Torfinn Evensen in black ink.

Torfinn Evensen
Generalsekretær
Norske Lakseelver

Handwritten signature of Christian Hagstrøm in blue ink.

Christian Hagstrøm
Fagsjef vassdragsforvaltning
Norske Lakseelver